

Svetská krása

Za dávnych časov, za starých bohov bol raz jeden kráľ - bohatý, ale bez detí. Každý deň aj s kráľovnou modlievali sa bohu, aby im len syna požehnal. Na veľá modlenia vyslyšal ich boh. Kráľovná bola už na samom zlažení, keď tu kráľovi prísnilo sa, že naozaj bude syn, ale aby mu za krstného otca toho zavolať, koho ráno najprv na ceste zazrie. Ráno pozrie von oblokom a zazrie tam po ulici idúceho starého žobráčika. A tu ti mu aj prídu oznámiť, že tej noci šťastne narodil sa mu syn. Nebárs mu to s tým žobráčikom bolo po vôli, ale v radosti nad synom dal staručkého dnu zavolať, vyumývať, vyobliekať a pekne ku krstu synovmu postaviť.

Pri krste boli i páni a zemani. Títo krstniatku do križmy nametali plný vankúšik zlatom, striebrom. Starý žobráčik nemal ničového nič, ale napokon ohlásil sa:

"Keďže každý svoje dávate, neodtiahnem sa ani ja. Zapisujem nášmu krstnému Svetskú krásu za ženu!"

Kňaz to naozaj zapísal a písmo odložil. S tým pominulo sa na tento čas všetko.

Krásny chlapec pomaly odrastal a dobre sa učil. Raz, ako doloval po otcovej kasni, prišlo mu pod ruky aj to písmo o Svetskej kráse. Hneď ho prečítal a bežal s ním k otcovi.

"Či to," povedá, "mne tú Svetskú krásu do križmy zapísali?"

"Čo by to tam tebe? Horkáže tvoja Svetská krásu! Kde by vzala sa ti? Ved' to len také balamutiny!" zahováral otec, a to čo nechcel, aby jediný syn šiel túlať sa po svete.

Ale milý syn naveky len o Svetskej kráse vyhutoval, že by to na daromnicu neboli napísali a že ak mu aj nepovedia o nej, pôjde vyhládať si ju sám. Keď deň po dni húdol túto jednu pesničku rodičom poza uši, pustili ho naposled tú Svetskú krásu hľadať. Dali mu na cestu zlata, striebra a čo len z domu, aj jedného starého vojaka za sprievodčika.

Osedlali kone a šli horami-dolami, rudnými cestami, až pritulali sa k slncovej materi.

"Kdeže vzal si sa mi tuná, synak môj," rečie slncová mať kráľovičovi: "ved' tu nechyrovať ani vtáčika, ani letáčika!"

"Nuž, hľa, pani matka, prišiel som spýtať sa slnka, či nevie, kde býva Svetská krásu?"

"To je voľač inšie, keď si ty na to prišiel. Ibaže neviem, ako pred mojím synom obstojíš, bo ten príde domov hladný a v taký čas neradila by som nikomu, aby mu šiel na oči. Pod' ale, schovám ťa dakde."

Vopchala ho pod koryto, aby ho slnce nezazrelo.

Večer vrátilo sa slnce domov a ledva do izby vkročilo, už volalo:

"Mamo, človečina smrdí; von s ňou, nech ju zjem!"

"Ach," odpovie mu mať, "kde by ti tu človečina bola? Ved' ti to ešte páchne, čo si cez deň tuho svietil pomedzi ľudí."

Pekne-krásne ho uchlácholila, až naostatok povedal:

"No, von s ním, ktokoľvek je; nič mu neurobím."

Na to slovo vyšiel kráľovič spod koryta a slnce mu riekne:

"Čože si to prišiel, braček, čo?"

"Ach, čože by," vraví šuhaj, "len či tu voľač nechyrujete o Svetskej kráse?"

"O Svetskej kráse? Hm, hm . . ." zamyslelo sa slnce. "O tej ti ja nič neviem povedať. Ale choď k vetríkovi, ten ešte aj za mnou dúchal, azda ju dakde vydúchal."

Pobrali sa preč a doputovali k tomu vetříkovi. I tam kremä mater doma našli a tá hneď ku kráľovičovi:

"Kdeže berieš sa mi tu, synak môj? Nuž ved' tu nechyrovať ani vtáčika, ani letáčika!"

"Nuž, hľa, pani matka, prišiel som sa spýtať vetríka, či nevie, kde býva Svetská krásu."

"To je voľač inšie, keď si ty na to prišiel. Ale neviem, ako obideš, bo môj syn príde domov hladný a v taký čas neradila by som nikomu, aby mu šiel na oči. Pod' ale, schovám ťa dakde."

Vopchala ho pod koryto, aby ho vetřík tak ľahko nevyňuchal.

Večer vrátil sa vetřík domov a ledva do izby vkročil, už volal:

"Mamo, človečina smrdí; von s ňou, nech ju zjem."

"Ach, kde by ti tu človečina bola? Ved' ti to ešte páchne, čo nabral si sa tou duchotou po svete."

Pekne uchlácholila ho, až naostatok povedal:

"No, von s ním, ktokoľvek je; nič mu neurobím."

Na to slovo vyšiel kráľovič spod koryta a vetrík mu riekne:

"Čože si to prišiel, braček, čo?"

"Ach, čože by, len či tu voľač nechyrovať o Svetskej kráse?"

"O Svetskej kráse? Hm, hm", zamyslel sa vetrík. "A veru som všetko zhurtoval, ale o tej ti ja nič povedať neviem. Pôjdeš k mesiačikovi; ten i druhý svet zvysoka vidí, ten ti o nej povie."

Pobrali sa preč a doputovali k mesiačikovi. Toho už doma našli.

"Čože ty tu hľadáš, braček?" spytuje sa mesiačik.

"Čože by som hľadal?" rečie kráľovič. "Len mi to jedno povedz, či tu voľač nechyrovať o Svetskej kráse."

"Ba veru chyrovať, bratku! Vysvietil som ju predošlej noci. Oj, a či to krása! Čiže je to utešená duša! Keby si ju videl, aj rozum by si tam nechal. Ale býva na druhom svete. A či by si ty naozaj rád k nej?"

"Veru naozaj, povedz, ako?"

"Ako? Aj tomu jesto spôsob. A keď len tak chceš, sám ťa zavediem."

Ani za okamih nemeškali, len šli a šli. A ešte by boli šli, ale došli k jednému mostu. Tu riekne mesiačik:

"Zober z toho vojakovho koňa všetko dolu a tak pošli vojaka popredku; veď priam budeš vedieť, prečo."

Kráľovič pozoberal všetko a vojaka s prázdny koňom vypravil cez most. Ledva dupol kôň na most, vyrútil sa spod mosta ozrutný drak a koňa aj s neborákom vojacom prehlto; potom skrútil sa zasa pod most a ležal, ani sa nehnuť.

"Vidíš," vravel mesiačik, "ten drak len toho, kto prvý ide cez most, prehltnie. Teraz už id' ty sám smelo a bezpečne."

Kráľovič prešiel cez most bez galiby. Za mostom blúdil zlými barinami, dlhými poľami, až napokon prišiel do krajiny, kde práve vtedy veľiká vojna bola odstala. Potoky krvi tiekli tuná, že mu kôň po brucho po nej brodil, a čo ďalej, to hlbšie zamáral sa, len stol'ko, že tam nezakapali. Na šťastie dohonil ich zasa mesiačik a cestu im ukázal. Šli ešte len a šli, až prišli ku jednej diere, ktorá do hĺbočiny viedla, rovno na ten druhý svet.

"Tadiaľto tebe cesta už samotnému!" ukázal mesiačik. "A ja spustím ťa dnu po žinke. Keď si všetko vykonáš, príď sem, potras zinku, a ja ťa zasa vytiahnem."

Keď kráľovič dostal sa na dno diery a vykrútil sa z povrazu, prebehol ešte dobrý chl'p cesty, kým došiel k jednému zámku, neďaleko ktorého stará ježibaba puľky pásala.

"Daj boh šťastia, stará matka!" poklonil sa kráľovič. "Či by ste ma nevzali do služby?"

"Ale ja?" riekne ježibaba. "Ledvou živím sa sama. Tamto drž sa hore na zámok. Tam prepustili dnes mládenca zo služby, tam ťa hádam prijmu, ak len voľakedy dostaneš sa ta hore k nim."

"Nuž a prečože by som nedostal sa?"

"Nuž len preto, že tatam žiadem duch nedostane sa, ak mu ja cestu neukážem."

"Ej, nuž, duša moja zlatá, vedže mi ju tak len ukážte, veď vám ja hádam darmo nežiadam." A vtisol jej dukát do hrsti.

Ježibaba hned' druhé struny natiahla a zaviedla ho do zámku do paloty. Tam ho priam a priam za mládenca prijali a dali mu okolo stola obsluhovať. K pánovi zámku chodila na obed aj pánova sestra. A to bola tá, čo ju volali Svetskou krásou, preto, že jej na krásu v čelom svete rovnej nebolo. Ako všetkým, čo Svetskú krásu prvý raz videli, povodilo sa aj nášmu šuhajovi: zaiskrilo sa mu v očiach, keď ju zazrel, a ak by ho neboli zachytili, bol by z nôh spadol. Od tých čias ale len za ňou mrel.

Takto cez sklo med lízať, nadaromne ju vídať, nijak nevidelo sa mu. Pod' on dolu k starej žene a už vopred nesie jej dukát.

"Pani matka," vraví, "nebanujte, že vás unúvam. Ale prišiel som si k vám po dobrú radu."

"Po akúže, synak?"

"A veru poradteže mi, ako by ja mohol Svetskú krásu dostať?"

"Oj, synak, čo len poradiť, to ti ja poradím: ale či ju dostaneš? Ak si nie dobrý strelec, ani nedávaj sa na to, a ak moje slová navlas nezachováš, nuž ti iba to bude z toho, že ťa svet vysmeje. Lebo aby si vedel, Svetská kráska chodí do záhrady na pleso kúpať sa aj so svojimi dvanástimi dievčencami a ona je medzi mimi trinástami. Tam ukry sa a čakaj, kým prídu a začnú kúpať sa. Potom, hľadže, dobre mier, aby si tej najkrajšej dievčici strelil pravo do srdca. Ak alebo napred zbadajú ťa, alebo nezhodíš, tam skapeš. Ak ale zhodíš tej najkrajšej dievčici pravo do srdca, začne Svetská kráska nad ňou vykladať a pozabudne pritom na svoju korunu, ktorú pri kúpaní ukladá si do trávy a bez ktorej ináč byť nemôže. Ty prikradni sa, korunu z trávy uchyť, polož sebe na hlavu a utekaj, utekaj! Aleže nezri sa, ani korunu jej nikdy potom nedaj, lebo prehráš všetko."

Dobre lebo nebárs. Keď prišiel čas kúpania, kráľovič už tam čupel v chrasti, ani nemukol. Svetská kráska zložila si korunu do trávy a spustila sa do rybníka aj s dvanástimi dievčencami. Ako najlepšie kúpala sa, šuhaj namieril a najkrajšiu dievku jej zastrelil pravo do srdca. Ona ju vzala na ruky a vykladala nad ňou, aká jej dobrá bývala a len prečo tak nemilobohu zahynúť musela. Kráľovič pritiahol sa potíšku ku korune, postavil ju sebe na hlavu a utekal odtiaľ, čo mu para stačila. Svetská kráska zložila to zostrelené dievča do trávy, vzala sa na krídla i s jedenástimi kamarátkami a letela za šuhajom. Keď k nemu dolietla, začala volať:

"Ach, môj drahý pán, obzriže sa, obzri, aké krásne líčka mám!"

Ale on veru neobzrel sa, čo koľko volala. Dostal sa šťastne až ku žinke a mesiačik ho vytiahol hore.

Svetská krása vyletela za ním aj hore. Mesiačik nespustil z nej oka - taká krásna bola. Keď už dost' naprizeral sa jej, zavolá:

"Ach, čiže je krásna, čiže je utešená! Ale by ešte krajšia vyzerala, keby si jej tú korunu postavil na hlavu!"

Kráľovič si pomyslel: "Prečo by som to neurobil, veď sme už von z prepadliny a Svetská krása mi je v rukách, hádam mi z nich už len neujde."

I veru položil jej korunu na hlavu a chcel sa i sám naprizerať sa jej do dobrej vôle. Ale Svetskej kráse nebolo viac treba, len zasa korunu mať na hlave: už ti mu zmizla. Zaletela do svojho predošlého mesta aj s družicami.

Mesiačik rozžialil sa nad tým tak veľmi, že od žiaľu i umrel a tašiel pochovať sa do čiernej doliny. Kráľovičovi ani znať nedal o sebe, kde mu zmizol. Chudák kráľovič ani nevedel, ako ostal odrazu bez všetkej potechy, bez pomoci, bez priateľa. Čo mal robiť? Vybral sa cez hory-doly hľadať; blúdil hore-dolu a nemohol nič nájsť. Skedy-neskedy dostal sa predsa ku včelám a zastavil sa pri nich:

"Ach, včielky, včielky, povedzte mi, či tu nechyrovať mesiačika?"

"Ej, ba veru chyrovať," riekli včely. "Tam v tej smutnej doline leží a na jeho hrobe kvitne tulipán. Ak ten tulipán voľakto odtrhne, hneď mesiačik, ešte raz krajší mládenec, hore vstane."

Kráľovič šiel ku hrobu, tulipán odtrhol a mesiačik-mládenček vyskočil čerstvý z hrobu:

"Ej, bratku kráľovič, čiže spalo sa ti mi chutne!"

"Ej, spalo, spalo," rečie tento, "ale na večnosť, keby som nebol vyhľadal ťa!"

"No, nech ti pánboh odplatí, keď si ma len vzkriesil!" povedal mesiačik a boli zasa svoji.

Potom poradili sa, že ešte raz pôjdu Svetskú krásu hľadať. Mesiačik pohodil hneď zasa k tomu vchodu na druhý svet a spustil kráľoviča dolu dierou. Tento šiel zrovna ku starej žene. Len čo zazrela ho, hneď ho okríkla:

"Ej, už si mi ty zaňho! Či som ti nepovedala, aby si jej tú korunu nikdy nedal, že ti uletí? Škoda ťa byť, že nevieš zavarovať si ani to, čo raz v hrsti máš. Takto veru nič z teba nebude!"

"Oj, lenže len nehnevajte sa mi, stará matka, bude to ešte všetko dobre!" riekol šuhaj, a vtisol jej zas dukát do dlane.

Nie tak priam dala sa mu utíšiť a ešte durdila sa. Ale napokon utíšila sa predsa a hovorila mu:

"Synak, ešte raz, ale už ostatný raz, poradím ti. Keď Svetská krása bude mať prísť ku plesu, sprav sa už teraz na chrobáka a vlezni tam do tej konskej hlavy, čo pometuje sa na brehu. Keď ona zloží si korunu na zem, vylezni razom a sprav sa na človeka, korunu uchyt' a pober sa v nohy! Aleže pozor maj na seba! Bo ak tá zbáči, že v tej konskej kotrube najmenšie pohne sa, pošle po motyku a rozdrví všetko na prach."

Pod'akoval sa za radu a šiel rovno ku plesu, ukryť sa do konskej kotrby. Nebolo mu ani čakať. Svetská krása prišla kúpať sa a zložila si korunu do trávy. Lež iba čo trošička zmrvil sa v tej kotrbe, že ako von vylezne, už ona zbadala ho: motyku doniesť kázala a drvila, až melili sa koštiale na prach pod obuchom. Ale on vždy hlbšie medzi kosti zaliezal a nedal vyduriť sa von.

"Ach, obluda, nebudem pľuhačiť sa s tebou! Veď už viem, že si tu; korunu si vziať nedám," preriekla napokon Svetská krása a motyku odhodila.

Len čo obrátila sa chrbtom k nemu, že ako do vody vkročí, už on vyskočil, korunu uchyt' - a zaberal ten, že by ho ani na tátošoch nebol dohonil. Ona zasa v letku za ním, a keď ho už doháňala, nuž volala:

"Obzriže sa, obzri, môj pane, aké pekné hrdlo mám!"

Ale ho darmo vábila, darmo potom aj modlikala sa mu. On prosto ku diere, potriasol zinku a mesiačik vytiahol ho von. Musela ona za ním a jej dievčatá za ňou, lebo bez tej koruny nemohla byť tam na tom druhom svete. On ale dobre varoval si už teraz korunu a Svetská krása ostala pri ňom.

Žatým hneď poberali sa k jeho rodičom a mesiačik

s nimi.

Na noc prišli do akéhosi hostinca. On i ona šli do izby, mesiačik uložil sa pod prah, dievčatá premenili sa na holubice a vyleteli na vrch dachu nocovať. Všetko ticho. Iba tie holubice na tom dachu počnú raz medzi sebou hrkútať a rozkladajú:

"Nášho pánov otec má úradníka a ten úradník má dievku a tú dievku chcel dať za nášho pána. Nášho pánov pán otec dal koč zlatom pozlátiť a úradník otrovou obliať; ak náš pán doňho sadne i s paňou ho otraví. A kto tieto slová vyriekne, nech kamenným stĺpom ostane!"

Mesiačik všetko vypočúval, ale nepovedal nikomu nič.

Na druhú noc prišli do druhého hostinca. Pán s paňou šli do izby, mesiačik uložil sa pod prah a holubice vyleteli na dach. O polnoci zasa medzi sebou hrkútať začali:

"Nášho pánov pán otec má úradníka a ten úradník má dievku a tú dievku chcel za nášho pána dať. A on chová šarkana a ten šarkan nášho pána aj s paňou zožerie, keď si na noc do postele ľahnú. A kto tieto slová Vyrečie, nech kamenným stĺpom ostane!"

Mesiačik všetko vypočúval, ale nepovedal nikomu nič.

Keď už k domovnému zámku prichodili, leteli proti nim koč, ktoré im v ústrety poslal kráľovičov otec. Prvý koč bol jasný, samým zlatom obitý. Mladý zať i s mladou nevestou chcel si sadnúť do toho prvého koča. Ale mesiačik skoro dobehol k nemu a povedal mu:

"Braček, poslušni! Nesadaj do toho zlatého koča, ale sadni i s mladou nevestou do samého pokonneho!"

"Neviem," vraví kráľovič, "prečo by som nemal sadnúť si, ako mladý zať, do samého prvého, a to čo mi sám otec poslal? No ale, že si mi ty vždy dobre radil a verne pomáhal, nuž ťa už len poslušnem."

I sadol si do ostatného randavého koča aj so Svetskou krásou.

Zlatý koč priletel prázdny do zámku. Všetci naľakali sa, i ľudia, čo boli zhŕkli sa na diváky, a rodičia ešte väčšmi, že kráľovský syn aj s mladou dakde skazu vzali. Zámok, domy, kostoly i veže čiernym súknom zastierat' kázali a plaču bolo dost'.

Raz ti vidia, že ešte dáky koč ide - starý a randavý. Ale v ňom sedel mladý kráľ a Svetská krása s ním. Priam čierne súkna pozberali a ľudia od radosti ujúkali, ťuťúkali, len tak ozývalo sa po meste. Každé to už teraz na jedinú Svetskú krásu hľadelo, dobre si oči nevyhľadelo. Kráľ dával hostinu za hostinou; všetko jedlo, pilo, skákalo, ihralo od velikej, neslýchanej radosti.

Len sám mesiačik ani nejedol, ani nepil; vedel on, čo to ešte má byť. Išiel si on paloš brúsiť, podčím druhí harovali. Večer, keď už mladých uložili v komore, prikradol sa potichu mesiačik a stal si ku samým dverám na vartu.

O polnoci dvíha sa šarkan spod prahu, že tých mladých zožerie. Ale mesiačik namieri paloš a dotiaľ rúbal, ťal, sekal, dokiaľ všetky hlavy zrutnému šarkanovi od drieku nepoodtínal. Zo šarkana cedila sa krv cez prah do pitvora a z pitvora pozatekal krvou celý dvor.

Vtom dobehne na tú krv úradník, čo toho šarkana choval, a porobí krik, že tak a tak, mesiačik s palošom v ruke hnal sa už na mladého a na mladú, aby ich pobil. Hneď bolo všetko na nohách a na mesiačika bolo aj zle-nedobre. Mladý kráľ radšej by sa bol vari pod zemou videl, ako čo takéto žaloby na svojho bračeka-mesiačika počúvať musel. Sprvu ani nepodbal na reči. Ale keď ten úradník žalovať neprestával a všetci iba to tvrdili, že je veru mesiačik neverný, že to len strach a hrôza s holým mečom hnať na kráľa, nuž tu naposledok vypovedal naňho smrť.

Keď ho už na smrť viedli, zastavil sa mesiačik na ceste a prosil mladého kráľa, aby ho ešte raz vypočúval:

"Už či tak, či tak, umrieť mi je jedno," hovoril mesiačik. "Pod', nech vyspovedám sa ti. Či ty vieš, keď sme v tom prvom hostinci nocovali? Všetci ste spali, len ja som nespál a dobre som vypočúval, ako tie holubice tam na dachu hrkúťali: ‚Nášho pánov pán otec má úradníka a ten úradník má dievku a tú dievku chce dať za nášho pána. Nášho pánov pán otec dal koč zlatom pozlatiť a úradník otrovou poliat'; ak náš pán doňho sadne, i s paňou ho otraví.' A tak už vieš, prečo nedal som ti sadnúť do zlatého koča. Ale či vieš zasa, keď sme v tom druhom hostinci nocovali? Všetci ste spali, len ja som pod prahom počúval, keď holubice na dachu hrkúťali: ‚Nášho pánov pán otec má úradníka a ten úradník má dievku a tú dievku chce dať za nášho pána. A ten úradník chová šarkana a ten šarkan nášho pána aj s paňou zožerie, keď si na noc do postele ľahnú.' A tak už vieš, čo som robil s palošom v ruke pri vašej komore: toho šarkana som zabil. Ale-tie holubice ešte i takto povedali: ‚A kto tieto slová vyrečie, nech kamenným stĺpom ostane!'"

Ako mesiačik tieto slová doriekol, priam kamenným stĺpom ostal.

Všetko zdúpnelo od laku a mladý kráľ iba hodil sa na ten stĺp a narietal, narietal si nad priateľom, ktorý takto po tých cestách a ešte ani doma nemal spania ani v noci, len aby jemu bol na vernej pomoci. A ako dnes, otobôž každé ráno polieval ho slzami, aby mu ožil. Ale mesiačik len neožíval a neožíval.

Po drahnom čase mala Zemská krása prísť do polohu. Pred samým pôrodom prisnilo sa otcovi, aby tomu dieťaťu, hneď, ako narodí sa, malý prst podrezal a tou krvou aby kamenný stĺp pomazal. Ako to urobil, hneď kliatba prestala, a mesiačik, desať ráz krajší, ožil a s priateľmi svojimi žil ešte potom dlho, dlho - veľmi dlho.